

Uz 60-godišnjicu osnivanja i revolucionarnog delovanja KPJ i SKJ

Dr TIHOMIR VLAŠKALIĆ

*Istorija nije samo prošlost niti
samo tradicija već kritički sagledano
i odabrano progresivno iskustvo
i temelj na kojem stojimo
u budućnost okrenuti**

Brojnim skupovima tokom protekle i ove godine obeležavamo 60-godišnjicu osnivanja i revolucionarnog delovanja Komunističke partije Jugoslavije, podsećamo se na događaje koji će otvoriti novo poglavlje u istoriji jugoslovenskih naroda i narodnosti i istoriji socijalizma uopšte.

Predvođen svojom avangardom, Komunističkom partijom, revolucionarni radnički i komunistički pokret je tokom proteklih šest decenija poveo i vodio trnovitu borbu za opstanak, nacionalno i socijalno oslobođenje naroda i ostvario rezultate od epohalnog značaja. Izvedena je socijalistička revolucija, prva posle Lenjinovog Oktobra, i postavljeni čvrsti temelji samoupravnoj, socijalističkoj, nesvrstanoj i nezavisnoj zajednici jugoslovenskih ravnopravnih naroda i narodnosti, zajednici koja pruža najviše domete za oslobođenje rada i čoveka.

Sva najveća dostignuća jugoslovenske socijalističke revolucije nose obeležja misli i dela druga Tita. Tito je bio stvaralac njene borbene strategije i taktike, organizator revolucionarne akcije, njen stožer i simbol. On je vodio Partiju kako je tražila istorija i revo-

* Uvodna reč dr Tihomira Vlaškalića, predsednika CK SK Srbije, na naučnom skupu »Komunističke opštine Srbije 1920—1980«, održanom 6. i 7. juna u Nišu.

lucija i pripremio je Partiju za takvu revoluciju. Svi naši narodi i narodnosti ponosni su što su ga imali i jedinstveni i odlučni nastavljaju Titovim putem.

I zato, danas, kada se vraćamo izvorima i iskustvima naše socijalističke revolucije, činimo to da bi smo tekovine koje su decenijama osvajane još više učvrstili i dalje razvijali, da bi smo, kako je drug Tito govorio, »još bolje i svestranije sagledali svoje neposredne i buduće zadatke, da bismo još više učvrstili jedinstvo svojih redova u veličanstvenoj borbi za slobodu i nezavisnost naroda, za socijalističko samoupravljanje u svojoj zemlji, za društveni progres i ljudsku sreću«.

Zato je naša obaveza prema drugu Titu i prema sopstvenoj budućnosti da stalno obezbeđujemo kontinuitet naše socijalističke revolucije, da Jugoslavija bez Tita večno ostane Titova Jugoslavija, onakva kakvu je mi vidimo u vizijama naše budućnosti.

Osnivanje Komunističke partije Jugoslavije pada u vreme neposredno iza završetka prvog svetskog rata, pred čiji je kraj, pod uticajem revolucionarnih događaja u Rusiji, narasla revolucionarna svest radničke klase i oživeo radnički i socijalistički pokret.

Novostvorenu državnu tvorevinu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, bremenitu brojnim ekonomskim teškoćama, nerešenim nacionalnim pitanjem, sa buržoazijom ogrezlom u gruboj eksploataciji radničke klase, zahvata plima radničkih štrajkova, organizovanih od radničkih sindikata. Aprila 1919. godine, u Beogradu na Kongresu ujedinjenja socijaldemokratskih partija osniva se, na komunističkoj osnovi, među prvim u Evropi, socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista) i izjašnjava o pristupanju mesec i po dana ranije formiranoj Trećoj komunističkoj internacionali.

Proces ujedinjavanja revolucionarnih političkih snaga u zemlji biće završen juna 1920. godine, na II partijskom kongresu u Vukovaru, donošenjem programa i statuta Partije. U skladu sa donetim programom, Partija menja ime u Komunističku partiju Jugoslavije.

Zastupajući socijalne interese radničke klase u uslovima narastanja njenog revolucionarnog raspoloženja, mlada Komunistička partija je brzo izrasla u krupnu političku snagu u zemlji, sa ogromnim ugledom i uticajem u narodnim masama, a po broju svojih članova i pripadnika revolucionarnih sindikata među najjače komunističke

partije u Evropi. Uoči Vukovarskog kongresa Partija je imala preko 60.000 članova i više od 200.000 pripadnika jedinstvenih klasnih sindikata.

Svoje revolucionarno raspoloženje i veru u Partiju, radničke mase iskazaće na opštinskim izborima i izborima za Ustavotvornu skupštinu 1920. godine. Partija je osvojila opštinske uprave u mnogim gradovima širom Jugoslavije i pored pokušaja kandidata Demokratske, Radikalne i Republikanske stranke da privuku birače, ne prezajući od pretnji, mita i sličnih metoda, a na izborima za Ustavotvornu skupštinu je, uprkos žestokom teroru vladajućeg buržoaskog režima, dobila preko 198.000 glasova i 59 poslaničkih mandata i tako postala treća partija po broju poslanika.

U martu su komunistima opštinsku upravu poverile radničke i narodne mase u mnogim gradovima Hrvatske i Crne Gore, a u avgustu — u Srbiji i Makedoniji. U Srbiji su komunisti dobili podršku u Beogradu, na Čukarici, u Nišu, Leskovcu, Valjevu, Kragujevcu, Šapcu, Pirotu, Užicu, na Ubu, Lešnici i u brojnim seoskim opštinama.

Zastrašena velikim uspehom komunista, velikosrpska buržoazija, sa svojim monarhom na čelu, uz pomoć buržoazije ostalih naroda, brutalno će se okomiti na Komunističku partiju. Njen će režim, uz pomoć »Obznane« i Zakona o zaštiti države, zavesti šestok teror u zemlji, proglasiti komunističku delatnost za zločin, prisiliti komuniste da pređu u duboku ilegalnost i nemilosrdno ih proganjati.

Ovaj udarac zatekao je Komunističku partiju uglavnom nespremnu. Ona je uložila velike napore da dokaže nezakonitost »Obznane« izostavljajući poziv masama na otpor. U odsustvu takvog otpora, režim je uspeo da razbije i njene i sindikalne organizacije. U Srbiji je broj članova više nego prepolovljen, a gotovo celi Izvršni odbor Komunističke partije oteran je na robiju. Od tog udarca Partija će se dugo oporavljati.

Posebnu teškoću u konsolidaciji i jačanju Partije predstavljaće rasplamsavanje frakcijskih borbi u njenom rukovodstvu između struja koje su težile njenoj sektaškoj zatvorenosti, bezrezervnom izvršavanju svake spoljne direktive umesto postavljanja ciljeva i organizovanja akcija na osnovu analize stanja klasnih odnosa i prilika u zemlji, i onih struja koje su razvodnjavale njen klasni i revolucionarni smisao.

Prvi udarac frakcionaštvu i počeci ozdravljenja Partije započeće energičnim istupom druga Tita na Osmoj konferenciji zagrebač-

kih komunista, u februaru 1928. godine, kada je oštro osudio frakcionaštvo kao opasnu bolest Partije i ujedno izneo elemente za izgrađivanje jedne plodotvornije partije, usko povezane sa radničkim i narodnim masama, sa jedinstvenim rukovodstvom.

Za to razdoblje drug Tito je rekao: »Njeno rukovodstvo (KPJ), pa i dio članova, bili su toliko okupirani međusobnim frakcijskim borbama i više okrenuti međunarodnim centrima nego svojoj klasi da jednostavno nisu mogli da razumiju njene potrebe i interese, niti da je povedu u praktičnu borbu za ostvarenje tih interesa.« I dalje: »Od tada (od Osme konferencije) pa kroz čitavi period naše je stanovište bilo da se Partija ne može baviti sama sobom, već interesima klase i naroda kojima pripada, rukovodeći se uvijek Marks-ovom mišlju da komunisti nemaju nekih svojih posebnih interesa«.

Sećajući se tog razdoblja i delatnosti Josipa Broza Tita, Kardelj je rekao: »Tito nije došao odnekud da nam drži lekciju šta treba da se radi, pa da ode. On je zajedno sa nama sedeo i razmišljao. Zajedno sa nama učestvovao je u kritičkoj analizi stanja društva i partijske akcije i tražio način kako da se Partija najšire i najčvršće poveže sa radnim masama, da izađe iz položaja ograničene sekte koja upotrebljava revolucionarne fraze, što je ranije bio čest slučaj, a ne vidi i ne pronalazi puteve do srca širokih radnih masa. Razume se, nama su njegovi stavovi bili politički bliski, razumljivi, jer smo imali osećaj da neposredno proizlaze iz naše sopstvene stvarnosti, a ne iz neke šablonske primene politike Kominterne, odnosno neke politike koja je izgrađivana izvan žive revolucionarne prakse naše partije u samoj zemlji. Na takvu Titovu osobinu verovatno je uticalo i to što je on bio na robiji, a ne u emigraciji, pa je bio tesno povezan sa živom revolucionarnom praksom u zemlji, ali ipak glavni razlog takvog ponašanja je svakako bio u njegovoj prirodi koja se uvek suprotstavljala svakoj dogmatskoj šemi i beživotnoj konstrukciji.«

Borbu za partiju, oslobođenu frakcionaštva, bilo sektaškog, bilo oportunističkog karaktera, svesnu istine da društvo i svet može da menja samo akcija radnih masa, za partiju koja nije okoštali organizam jednom za svagda dat, već organizacija revolucionara koja metode svog delovanja i forme organizovanja prilagođava vremenu i uslovima borbe u svojoj zemlji, za partiju koja je sposobna da u svakoj etapi revolucije radnim ljudima ukazuje na puteve i sredstva borbe za sve bolji i slobodniji život, koju je započeo na Osmoj zagrebačkoj konferenciji, drug Tito će uspešno okončati u godinama pred II svetski rat.

Pod njegovim rukovodstvom Partija je izrasla u jedinstvenu, idejno i politički čvrstu borbenu organizaciju, izašla je iz ilegalnosti i postala jedina politička snaga koja je pozvala radne mase grada i sela na svenarodni ustanak protiv fašističkih okupatora i jedina politička snaga koja je praktično organizovala ustanak. Naša partija postala je jedina politička snaga koja je bila sposobna da reči pretvara u dela i spremno je prihvatila sudbinu svojih naroda u trenucima poraza i rasula buržoaske kraljevine Jugoslavije.

Od tada, za proteklih 40 godina, Komunistička partija Jugoslavije, odnosno Savez komunista Jugoslavije, na čelu radnih masa naše zemlje ostvario je istorijsku prekretnicu u životu naših naroda i narodnosti. Iz današnje perspektive posmatrano, za nama je put herojske borbe i stvaralaštva koji je Savez komunista Jugoslavije i našu zemlju uvrstio u sam vrh progresivnih snaga savremenog čovečanstva.

Istorijska uzvišica na kojoj se danas nalazimo kada obeležavamo 60-godišnjicu od osnivanja Komunističke partije Jugoslavije, iskustva koja smo u tim decenijama stekli i rezultati koje smo postigli, izvanredan su povod da se, zbog sadašnjosti, a naročito zbog budućnosti, podsećamo na bitne pretpostavke uspešne revolucionarne borbe Saveza komunista Jugoslavije i da odbacujemo sve ono što je u prošlosti pretilo da povede ka stranputnicama sa kojih revolucija ne bi mogla dalje napred. Samo tako istorija nije jednostavno prošlost, niti samo tradicija, već kritički sagledano progresivno iskustvo, i temelj na kome stojimo u budućnost okrenuti.

Mislim da se može reći da je bitno obeležje revolucionarne borbe Saveza komunista Jugoslavije njena nedogmatičnost, njena antidogmatičnost, a to znači njeno neprekidno stvaralaštvo zasnovano na marksističkoj nauci i iskustvu i interesima radničke klase i radnih masa u celini.

Ako se podsetimo samo najkrupnijih, istorijski već nespornih međaša progresivnog toka naše revolucije, utvrdićemo da je u osnovi odgovora na pitanja koja su iskršavala pred razvojem revolucije *sadržan uvek novi stvaralački čin*, koji je otvarao dalje i nove perspektive.

Takva, antidogmatska stvaralačka delatnost u svim oblastima društvenog bića potrebna nam je i danas — ako ne više nego ikada ranije, onda ništa manje nego bilo kada u prošlosti.

Naravno, odgovor na pitanje o tome šta je antidogmatska stvaralačka delatnost ne možemo tražiti u apstraktnom domišljanju i vanistorijskim prostorima. Naprotiv, moramo ga tražiti konkretno istorijski, kao odgovor na pitanje koje je društveni razvoj postavio. Moramo ga tražiti onako kako ga je Tito tražio, od 1928, pa preko svih istorijskih datuma i odgovora, do poslednjih dana svoga života. On nikada nije izmišljao pitanja, on ih je nalazio ili na njih nailazio u konkretno-istorijskim tokovima revolucionarne borbe. Ali, uvek je na njih tražio i nalazio odgovore, razvijajući ih do mogućnosti praktične realizacije kroz praktičnu delatnost radnih ljudi.

Može se postaviti pitanje zašto sada pokrećem ovu temu; nismo li, možda, danas u društvu pred pitanjima za koje nemamo odgovore o daljem toku revolucije. Ne, nismo pred takvim pitanjem, niti smo bez odgovora na pitanja koje je sadašnja etapa našeg društvenog razvoja postavila.

U poslednjim godinama smo razjasnili prirodu i suštinu protivrečnosti i konflikata u našem društvu koji su došli do izraza početkom 70-tih godina. Ogromnim stvaralačkim naporima Saveza komunista Jugoslavije, uz najdirektnije angažovanje i odlučujuće doprinose Tita i Kardelja, odgovorili smo na pitanje dugoročnih perspektiva samoupravnog razvoja našeg društva u svim bitnim aspektima koji se kreću u domenu idejnih opredeljenja i normativnih pretpostavki i rešenja. Podsećam na novi Ustav i Zakon o udruženom radu, na X i XI kongres Saveza komunista Jugoslavije.

Mislim da se sada, danas, i u vremenu neposredno pred nama, može reći da se nalazimo u *novoj fazi* odgovora na ranije postavljena pitanja: u fazi odgovora u praksi, u praktičnoj realizaciji.

Radi se o tome da u praksi odnosa među ljudima treba oformiti celovit sistem socijalističkog samoupravljanja koji treba da funkcioniše na sopstvenim osnovama, da se hrani sopstvenim zakonitostima i da se njima neposredno reprodukuje. To je ključno pitanje razvoja našeg društva danas, uslov rasplitanja sadašnjih protivrečnosti u našem društvu, a posebno u funkcionisanju privrede i mnogih drugih novih samoupravnih i delegatskih institucija koje smo organizaciono oformili. To je, ujedno, osnova daljeg jačanja jedinstva i kohezije jugoslovenske zajednice zasnovane na jedinstvenom produkcionom odnosu među radničkom klasom i radnim ljudima. Pred tim zadatkom Savez komunista Jugoslavije danas proverava ponovo svoju stvaralačku sposobnost i snagu. Svest o tome, o takvom karakteru i suštini društvenog procesa, mora biti probuđena i razvijana kod svakog člana Saveza komunista i kod svakog radnog čoveka.

U takvim uslovima i na sadašnjem stepenu našeg materijalnog i društvenog razvoja, okruženog složenim političkim i ekonomskim odnosima u savremenom svetu, dve okolnosti imaju izuzetan značaj.

Jedna se nalazi u domenu nauke i naučnog stvaralaštva, i njenog doprinosa praksi daljeg razvoja našeg društva. Danas je značaj naučnih doprinosa daljem društvenom progresu u nas nezamenljiv. Ne može se, međutim, reći da je — niti sa strane nauke niti na strani prakse sazrela svest o njihovoj *zajedničkoj ulozi* u samoupravnom razvoju našeg društva, o nauci za našu praksu i o praksi na naučnim horizontima i rešenjima, koja verifikuje ili koriguje nauku. Ma koliko da je u pitanju dvostrani odnos i da su potrebni koraci u susret sa obe strane, ma koliko da se mogu izricati kritike programskoj i metodološkoj orijentaciji naučnih institucija, ipak je odlučujući teg ka njihovom zajedništvu na strani prakse i njene želje i sposobnosti da traži i primenjuje naučna rešenja i doprinose. Jer, za nauku, za naučne radnike, nema krupnijeg motiva i priznanja od onog koje se izražava u njihovom doprinosu društvenom progresu i boljem i bogatijem životu radnih ljudi i svakog čoveka posebno.

Druga okolnost od izuzetnog značaja u borbi za izrastanje celovitog sistema socijalističkog samoupravljanja odnosi se na ponašanje i angažovanje celine subjektivnog faktora našeg društva, shvaćenog onako kako ga je Kardelj definisao u svojoj poslednjoj knjizi: »Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja«.

Razvijajući i aktuelizirajući Marksovu tezu da »oslobođenje radničke klase mora biti delo same radničke klase« za savremene tokove naše borbe, za dalji razvoj samoupravljanja, Kardelj je ponovo izrazio antidogmatičnost i antisektaški odnos prema širini fronta subjektivnih snaga kao nosilaca samoupravnih procesa u našem društvu.

Titov predratni poziv komunistima »u mase« danas je oživotvoren u organizovanom i jedinstvenom širokom frontu komunista i svih drugih radnih ljudi, okrenut i usmeren izgradnji zajednice slobodnih proizvođača.

Takvu širinu fronta subjektivnih snaga samoupravljanja i njegovog razvoja Savez komunista mora svuda negovati, jačati i razvijati jasnoćom opredeljenja, jačanjem samoupravne svesti radnih masa, širenjem demokratskih odnosa i stalnim pokretanjem akcija za razvijanje samoupravne prakse.

Na takav način Savez komunista u savremenim uslovima, sa sadašnjom socijalnom strukturom subjektivnog faktora i oblicima njegove organizovanosti, izvlači iskustva iz prošlosti svoje revolucio-

narne borbe. Istorija Komunističke partije Jugoslavije daje nam mnoge dokaze da je ona u svojoj revolucionarnoj akciji bila uspešna samo onda kada je svojom politikom i svojom aktivnošću znala da nađe put do najširih masa radnog naroda i kada je znala da se povezuje sa celokupnom progresivnom i demokratskom strukturom društva.

U tom smislu su i 1920. godina, i događaji koje, nakon šest decenija revolucionarne borbe, istražujemo, neposredno aktuelni kao ono kritički odabrano i progresivno iskustvo koje sačinjava deo temelja na koji se i danas oslanjamo.